

Yayın ilkeleri, izinler ve abonelik hakkında ayrıntılı bilgi:

E-mail: bilgi@uidergisi.com

Web: www.uidergisi.com

KİTAP İNCELEMESİ

Gérard CHALIAND, Yeni Savaş Sanatı

Cem SAVAŞ

Doktora Öğrencisi, Galatasaray Üniversitesi,
Uluslararası İlişkiler Bölümü

Bu makalenin tüm hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği'ne aittir. Önceden yazılı izin alınmadan hiç bir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Aksi belirtilmediği sürece *Uluslararası İlişkiler*'de yayınlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

Yeni Savaş Sanatı

Gérard CHALIAND

(Çev. Nihat Nuyan), Avesta Yayınları, İstanbul, 2009, 144 sayfa.

Hazırlayan: Cem SAVAŞ*

Fransız araştırmacı Gérard Chaliand'ın “Yeni Savaş Sanatı” adlı kitabı öncelikle, ABD önderliğinde gerçekleşen Irak işgalinin etkilerinin tüm dünyada yoğun olarak hissedildiği bir dönemin konjonktürel ürünüdür. Kitap, tarihsel bir derinlikle sömürgeleşme, sömürgecilik karşıtı hareketler ve gerilla savaşları gibi konuları ele almaktadır. Chaliand savaş fenomeni hakkında zengin bir analiz ortaya koyarken kuramsal bir perspektiften çok, tarihsel bir pratiğe dayanmaktadır. Bu açıdan kitap her şeyden önce savaş ve strateji gibi konulara meraklı yüksek lisans ve doktora düzeyindeki uluslararası ilişkiler öğrencileri, akademisyenler ve araştırmacıları ilgilendirmektedir. Siyasal sosyoloji alanında doktora yapmış olan Chaliand bilhassa gerilla savaşı ve terörizm gibi “düzen dışı çatışmalar” konusunda kaleme aldığı kırkı aşkın eserle dünya çapında bir uzman olarak kabul edilmektedir. Chaliand'ın bugüne kadar yaklaşık yetmiş beş ülkede saha çalışmaları yürütmüş olması, onu tam anlamıyla bir “saha adamı” yapmıştır. Yazar bu kitabında sömürgecilik karşıtı hareketleri, gerilla hareketlerini ve terörizmi, sahadaki tecrübeleri bağlamında ele almış ve “düzensiz çatışma” olgusu hakkında pratik ve teorik açıdan bir sentez yapmayı amaçlamıştır. Bu kitap, gerilla hareketinin doğası, temel özellikleri ve işleyiş mekanizmaları üstüne kapsamlı bir analiz sunmaktadır.

Yazar, ilk başta tarihsel bir retrospektifle M.Ö. 4. yüzyıldan M.S. 16. yüzyıla uzanan zaman diliminde göçmenler ile yerleşik düzene geçen insan grupları arasındaki mücadelenin son derece eski bir insan etkinliği olan savaş sanatıyla ilişkisini vurgulamaktadır. Avrasya kıtasında yaşanan bu jeopolitik mücadele daha sonra Akdeniz, Asya ve Afrika'ya sıçrayarak bu kıtalardaki savaşların da tarihsel boyutunu belirlemiştir. Bu bağlamda, eserin başlangıç sorusu şöyle ifade edilebilir: Bugün acaba “terörizmle savaş” çerçevesinde savaşı eskiden olduğu gibi ve aynı nedenlerle mi yapıyoruz? Bu temel soruya yanıt(lar) arayan Chaliand, eserin genelinde düzensiz ya da asimetrik olarak ifade edilen savaş eylemini belirleyen genel ilkeler üzerinde durmaktadır. “Savaşın Soy kütüğü” adlı ilk bölümde bir yandan savaş kavramının antik çağlardan günümüze kadar nasıl bir evrim geçirdiği üzerinde durulmakta diğer yandan ise “ritüel temelli savaşlar”, “sınırlı amaçlı savaşlar”, “klasik fetih savaşları”, “mutlak amaçlı kitlesel savaşlar”, “karargâhsız savaşlar” ve “iç savaşlar” şeklinde uzayan bir savaş tipolojisi açıklanmaktadır. Stratejik kültürün toplumsal ve siyasal etkenlere bağlı dönüşümüyle Fransız Devrimi'nden 1945'e kadar şiddetin en üst düzeyde bulunduğu kitlesel ve ulusal savaşların mutlak niteliğini anlamak mümkündür. İkinci Dünya Savaşı'na giden süreçte aşırı milliyetçilikle birlikte sivil halkların hedef alındığı “topyekûn

* Doktora Öğrencisi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Galatasaray Üniversitesi, İstanbul.

savaş” kavramı ise Prusyalı general ve düşünür Clausewitz’in rakibin silahlı güçlerini yok etme üzerine oturttuğu “mutlak savaş” tanımının bir uzantısıdır. Soğuk Savaş boyunca iki süper güç arasındaki denge bir yandan nükleer caydırmaya dayandırılmış, diğer yandan da Arap-İsrail savaşı ve Kore savaşı gibi klasik çatışmalar sınırlandırılmıştır.

Avrupa’nın sömürgeci tarihini ele alan yazara göre, Avrupa devletlerinin yayılması, genellikle demografik bir artışla eşzamanlıdır. 18. ve 19. yüzyıllarda İngiltere ve Fransa gibi Avrupalı sömürgeci güçler kolaylıkla geniş ve yoğun nüfuslu bölgeleri ele geçirmiş ve nüfusa dayalı güç ilişkilerinde neredeyse bire otuz oranıyla sömürgeler üzerinde hakimiyet kurmuşlardır. “Yeni Savaş Sanatı” bu noktada düzensiz savaşla ilgili demografik etkenleri sayısal verilerle harmanlayarak oldukça açık ve başarılı bir biçimde okura aktarmaktadır. Gerilla savaşlarını doğuran faktörleri inceleyen Chaliand, Clausewitz, Jomini ve Kreig gibi yazarlara gönderme yapmaktadır. Ayrıca Bugeaud, Galliéni ve Lyautey gibi sömürgeci Fransız pratisyenler ve Wolseley, Roberts ve Kitchener gibi İngiliz sömürgeci literatüre mensup yazarlara ait ilginç alıntılar okurun sömürgecilik literatürüyle bağlantı kurmasına yardımcı olmaktadır. Asimetrik ve eşit olmayan bir çatışma olarak düzensiz savaşlar İkinci Dünya Savaşı’ndan ve özellikle de 1960’lardan sonra gerilla hareketleri ve terör olayları şeklinde ortaya çıkmıştır. Batılı sömürgeci imparatorlukların yıkılması ve Batı’nın askeri müdahalelerin başarısızlıkla sonuçlanmaya başlaması bunda etkilidir. Chaliand’a göre bu durumun Batı’nın demografik olarak zayıflaması, Asya ve Afrika’daki nüfus patlamaları ve Avrupa’nın iki dünya savaşıyla birlikte güç kaybetmesi gibi nedenleri vardır. Tüm bu etkenlerin bir sonucu olarak, son elli yıla bakıldığında, düzensiz savaşlarda batılı güçlerin “asilere” karşı bir zafer elde edemediklerine tanık olmaktadır.

20. yüzyıldaki en önemli dört düzensiz savaş olarak Hindîçin Savaşı, Cezayir Savaşı, ABD’nin Vietnam’a ve SSCB’nin Afganistan’a karşı yürüttükleri savaşların “Sömürge Savaşları” adlı altında incelendiği ikinci bölümde Chaliand’ın 20. yüzyıla damgasını vuran bu savaşlarla önceki yüzyıllarda görülen sömürge savaşları arasında analitik bir bağ kurması son derece ilginçtir. Ayrıca düzensiz savaş konusunda batılı referansların dışına çıkarak Mao Zedong’un gerilla savaşına getirdiği yenilikler ve diğer sömürgecilik karşıtı hareketlere etkilerinin Doğu’dan bir örnek olarak ele alınması eserde altı çizilmesi gereken bir diğer noktadır. Öte yandan, Hindîçin Savaşı’ndan itibaren toplumsal ve ideolojik öğelerle beraber kamuoyunun gücü sömürgecilik karşıtı süreçte önem kazanmıştır. Siyasal ve psikolojik unsurların 19. yüzyılın aksine askeri boyutun gölgesinde kalmadığı ve gerillanın siyasallaşarak psikolojik savaşa zemin hazırladığı bir süreç söz konusudur. Chaliand en önemli gerilla savaşları olarak Vietnam (1946-1973), Eritre (1961-1991) ve Sri Lanka’da Tamil Kaplanları’nı (1983’ten bugüne) göstermektedir.

Chaliand bu değişen jeopolitik konjonktür içinde, batılı toplumların düzensiz çatışmalara yönelik gösterdiği duyarlılıkla ilgili olarak Vietnam Savaşı’nın sonu ve Körfez Savaşı arasında radikal bir zihniyet değişimin yaşandığına dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, ABD’nin Vietnam Savaşı’nı Uzakdoğu’da değil, Amerikan kamuoyunun doğrudan etki ettiği başkent Washington’da kaybettiği söylenebilir. Başka bir deyişle, uzak ülkelerde kazanılmak istenen zafer bundan böyle sanayileşmiş batılı ülkelerinin kamuoylarının da aranmalıdır. Bugün, hiç şüphesiz ‘sıfır ölüm’ doktriniyle ifadesini bulan bu duyarlılık

dönüşümünde batı kamuoyları karşı taraftan kayıplara da artık tahammül edememektedirler. Batı'nın silah üstünlüğüne rağmen asimetrik çatışmalarda asiler karşısında ciddi güçlüklerle karşılaşması tam anlamıyla stratejik bir paradoks yaratmıştır. Bu paradoks aslında kitabın ana sorunsalı oluşturmaktadır. Yazar böylesine stratejik bir çelişkiyi masaya yatırırken savaş sanatının tarihsel evrimini iki açıdan ele almaktadır. Bir yandan, gerilla hareketine paralel olarak, bugün düzenli orduların operasyonlarını yakından izleyen batılı ülkelerin halkları da asimetrik savaşların bir tarafı haline gelmiştir. Diğer yandan, ancak karşı taraftan daha üstün bir siyasal irade yardımıyla çatışmadan galip çıkılabilmektedir. Dolayısıyla, düzensiz bir savaş içinde, yalnızca siyasal iradeye sahip olmak yetersiz kalmakta, hedef alınan ülkelerdeki yerel toplumlar da sürece dâhil edilip bütün ulusal kuvvetler seferber edilmelidir. Irak ve Afganistan örneklerinin gösterdiği üzere, savaş ancak yerel toplumun çoğunluğunun onayı alınarak kazanılabilir. Yenilgiyi tam olarak kabul etmeyen bir düşman karşısında el edilen askeri zafer pek bir anlam ifade etmemekte ve stratejik, lojistik ya da maddi bir üstünlük, toplumu derinden etkileyen bir siyasal ideoloji karşısında galip gelememektedir.

Düzensiz savaşın geçirdiği dönüşümlerin yarattığı bu yeni stratejik duruma karşı Batı'nın nasıl bir yöntem geliştirmesi gerektiği konusunda Chaliand birtakım sorular sormaktadır: Acaba bugün batılı güçler düzensiz savaşları kazanabilirler mi? Batı bu tür savaşlarda nasıl üstünlük sağlayabilir? Irak ve Afganistan'da rakipleri kültürel açıdan iyi tanıyarak mı mücadeleye girişilmiştir? Siyasal bir doğaya sahip olan düzensiz savaş, artık bu temel niteliğinin ötesine geçmiştir. Yazara göre, düzensiz savaşlar psikoloji, zaman ve ideoloji gibi unsurların üstüne kurulu oldukları için yerel güçlerin ve halkların önemi artmaktadır. Düzensiz savaşın belli başlı nitelikleriyle genel bir tanımını yapan yazar için psikolojik ve toplumsal boyutlarının yanı sıra bu tip çatışmaların demografik boyutları da vardır. Yazar, dünya çapındaki nüfus hareketleriyle ilgili önemli sayısal veriler sunmaktadır. Sonuç olarak, birbiriyle metodolojik da açıdan uyumlu üç bölümden oluşan bu kitapta Chaliand düzensiz savaş kavramı üzerine yeniden düşünmemizi sağlamaktadır. Eserin geneline hâkim olan yenilikçi bir perspektifin yanı sıra, yazarın saha deneyimleri kitabı zenginleştiren önemli bir unsurdur. Ayrıca kitabın temel dayanak noktalarından biri olan tarihsel perspektif, okurun geçmişle bugünü tüm eser boyunca eşzamanlı okuyabilmesine imkân vermektedir.